

УЙ-ЖОЙ ФОНДЛАРИНИ БОШҚАРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМИ

Р.Н. Холмуродов

мустақил тадқиқотчи, Тошкент архитектура-қурилиш университети

Аннотация

Ушбу мақолада, Ўзбекистон Республикасида уй-жой фондларини бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий ривожланиши, хозирги кундаги ҳолати ўрганилиб, ёритилган.

Калит сўзлар: Уй-жой фонди, турар жой, ҳуқуқий мақом, сифат, уй-жой-коммунал хўжалиги, тариф сиёсати, ўзини ўзи бошқариш органлари, сув таъминоти ва канализация объектлари, иссиқлик таъминоти тизимлари.

Кириш қисми: Уй-жой фондини бошқариш ўзининг ташкилий аҳамиятидан келиб чиқиб, дунёда алоҳида эътибор талаб этади. Чунки, инсон умрининг кўп қисмини ўз яшаш масканида ўтказади. Бугунги кунда дунё мамлакатларида хусусий уй-жой фонди ошиб бормоқда. Жумладан, 2021 йилда бу кўрсаткич АҚШда – 164,3 млн.та, Англияда – 53,2 млн.та, Канадада – 160,4 млн.та, Францияда – 42,5 млн.та, Германияда – 50,7 млн.та, Россияда – 38,4 млн. тани ташкил этди. Республикамизда 2020-йилга қўра 665,656 та уйлар кўп хонадонли уй-жой фондини ташкил этади [2]. Шу нуқтаи назардан, уй-жой фондининг техник ҳолати, унга кўрсатиладиган хизматлар сифати ва аҳолининг ҳаёт хавфсизлигини таъминлаш бугунги кунда жаҳон мамлакатларидаги энг муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Ўзбекистонда давлат уй-жой фондининг хусусийлаштирилиши натижасида унинг амалдаги бошқарув тизими, асосан, давлат ҳокимияти органлари томонидан маъмурий усулда ташкил этилиши мулкдорларда хусусий уй-жой мулкдорлари ширкати ўзларининг манфаатли ташкилоти эмас, балки янги номостидаги собиқ «Уй-жой эксплуатация идораси» деган қарашга олиб келди. Бу эса, аҳолининг аксарият қисмида ўзларининг хусусий уй-жойларидаги умумий мулкка нисбатан ҳуқуқ ва мажбуриятларини, хусусий уй-жойларни бошқаришдаги ўрни ва иштироки, бошқарув сифатини яхшилашдаги ролини тўлиқ англамасликларига олиб келди. Шу жиҳатдан ҳам, бугунги кунда мамлакатимизда хусусий уй-жой фондини самарали бошқариш тизимини такомиллаштириш муҳим ҳисобланади. 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида «аҳолининг коммунал-маиший хизматлар билан таъминланиш даражасини ошириш» 2 вазифаси белгилаб берилган.

Асосий қисм.

Ўзбекистон Республикасида уй-жой фонди ривожланиши 1998 йил 24 декабрдаги

“Ўзбекистон Республикасининг Уй-жой” Кодекси билан боғлиқ.

Уй-жой фонди – инсон яшаши учун яроқли бўлган турар жойдан, шу жумладан уйлар, квартиралар, хизмат турар жойлари, махсус уйлардан (ётоқхоналар, вақтинчалик уй-жой фонди уйлари, ногиронлар, фахрийлар, ёлғиз қариялар учун интернат-уйлар, шунингдек болалар уйлари ва бошқа махсус мақсадли уйлардан) иборат бўлган фонд ¹.

Миллий иқтисодиёт тармоғи сифатида уй-жой коммунал хўжалиги хусусиятлари қаторига, қуйидагиларни киритиш мумкин:

- моддий маҳсулотлар ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатиш билан боғлиқ ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш функцияларининг уйғунлиги;
- истеъмолчилар, давлат томонидан тартибга солиш ва назорат қилиш зарурлигини мустақамловчи махсус ташкилий аҳамиятга;
- тижорат (фойдага йўналтирилган) ва нодавлат нотижорат ташкилотлари бирикмаси;
- саноат табиий монополиялар (энергия ва суюқликлар транспартировкаси) рақобат зарур ва мумкин бўлган тармоқлар (товар ва хизматлар ишлаб чиқариш) билан ифодаланади;
- тадбиркорликнинг ташкилий-ҳуқуқий мақомининг хилма-хиллиги (юримдик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган) ва мулкчилик шакллари;
- катта ва кичик бизнес (энергия ишлаб чиқариш, сув хўжалиги, қувур тармоқлари ва бошқалар.);
- маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларининг алоҳида ролини белгиловчи ҳисоб-китоб тизими бўйича хизмат кўрсатиш марказларининг тармоқланиб кетиши;
- экологик ва санитария-эпидемиология назоратининг алоҳида аҳамияти;
- аҳолининг тўлов қобилиятидан қатъи назар, энг кам хизмат кўрсатишнинг кафолатланганлиги;
- истеъмолчиларнинг хилма-хиллиги (фуқаролар, уларнинг бирлашмалари, корхоналар, бюджет ташкилотлари).

Уй-жой коммунал хўжалигига бўлган талабларни ошириш, уни ривожлантириш ва такомиллаштириш одамларнинг турмуш даражасини яхшилаш, уй-жой шароитини яхшилаш ва аҳоли маданиятини ривожлантиришда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Жамиятимизда иқтисодий муносабатларни ўзгартириш жараёнида уй-жой-коммунал хизматларини (бундан буён матнда уй-жой-коммунал хўжалиги УЖКХ деб юритилади) ислоҳ қилиш масалалари алоҳида ўрин тутади.

Биринчидан, у одамларнинг асосий ташкилий манфаатларини кондириш учун мўлжалланган энг йирик хизмат кўрсатиш соҳаларидан биридир.

Иккинчидан, ушбу хизмат кўрсатиш соҳаси муниципал ташкилий иқтисодий ривожланишининг муҳим таркибий қисмидир. Шу муносабат билан уй-жой коммунал хўжалигини ислоҳ қилишнинг энг муҳим йўналишларидан бири уни бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштиришдан иборат бўлиши лозим.

Ҳозирги вақтда сифат даражаси паст бўлган уй-жой-коммунал хизматлари, юқори

¹ Ўзбекистон Республикасининг Уй-жой кодекси, I бўлим, 2-боб, 7-модда 24.12.1998 й

нархларда кўрсатилмоқда. Уй-жой коммунал хўжалигининг бу ҳолати уни бошқаришнинг мавжуд самарасиз механизми билан боғлиқ, натижада, унинг ташкилотларидаги қониқарсиз молиявий вазият, асосий воситаларнинг айрим ҳолларда 60-65 % га амортизацияси (маънавий эскирганлиги) нинг юқори даражаси, аҳоли турмуш тарзини таъминлашда коммунал тизимларининг носозлик даражасининг юқорилиги.

Фуқароларнинг уй-жой-коммунал хизмат кўрсатиш сифатидан юқори даражада қониқмаслиги маҳаллий ўз-ўзини бошқариш органлари мавжуд вазиятдан чиқиш йўллари доимий қидиради.

УЖКХ-бу кўп тармоқли комплекс бошқарув соҳаси бўлиб, у уй-жой фондини яхши ҳолатда сақлайдиган корхона ва ташкилотларни (уй-жой хизматларини ишлаб чиқарувчилар) ва мураккаб ташқи муҳитда ишлайдиган иссиқлик, энергия, газ, сув таъминоти ва санитария хизматларини (коммунал хизматларни ишлаб чиқарувчилар) тақдим этишга ихтисослашган корхоналарни ўз ичига олади.

Технологик ва ташкилий императивларни ҳисобга олиш асосида уй-жой коммунал хўжалиги саноатининг ўзига хос хусусиятлари (технологик алоқасининг юқори даражада қатъийлиги туфайли хўжалик юритувчи субъектларнинг хилма-хиллиги, кўп даражали ва кўп миқёсли; ишлаб чиқариш жараёнларининг стохастик табиати; ишлаб чиқариш ва хизматлар истеъмол маҳаллийлаштириш юқори даражаси, соат атрофида ишончли ишлашини ва машина кенг фойдаланиш билан юқори меҳнат интенсивлиги иш катта миқдорда амалга тезкор-фавқулудда табиатини талаб уй-жой ва коммунал объектларини муҳим ҳудудий ажратиш билан бирга ва кичик механизациялаш воситалари, ва ҳоказо. еҳтиёжлари ва ҳоказо.), уй-жой коммунал хўжалиги соҳасини бошқаришнинг интеграциялашган характери самарадорлигини баҳолаш мезонлари тизимини бозор ва ноозиқ-бозор усуллари билан тўлдириш имконини берди.

Уй-жой коммунал хўжалиги корхоналарининг ишлаб чиқариш тузилмаси 20 дан ортик фаолият турларини ўз ичига олади. Етакчиларга:

- сув таъминоти;
- оқава сувларни тозалаш ва оқава сувларни тозалаш;
- иссиқлик таъминоти, кўп тармоқли корхоналар;
- ташқи ободонлаштириш ташкилотлари (йўл ва кўприк хўжалиги, кўкаламзорлаштириш, санитария тозалаш ва чиқинди ташлаш), ва бошқалар.

Саноатнинг ишлаб чиқаришдаги унинг, ўзига хослиги ўзининг объектларини бир-бирига ва ерга технологик боғлашдан, шунингдек, ишлаб чиқариш жараёнининг тасодифийлигидан, УЖКХги корхоналари фаолиятининг миқдорий параметрларини жисмоний ва техник жиҳатдан олдиндан белгилашдан ва унинг иқтисодий баҳосидан иборат.

Бу УЖКХ соҳасининг ўзига хослигининг ягона хусусияти эмас. УЖКХ корхоналари фаолиятининг ташкилий ўзига хослиги уй-жой ва коммунал хизматларнинг ўрнини босмаслик, эксклюзивлик, мураккаблик, уларнинг аниқ ташкилий йўналиши, ишлаб чиқарилган хизматларнинг моддий шаклининг йўқлиги ва истеъмол бўйича ишлаб чиқариш ҳажмига қараб, кўп даражали бошқарув ва идоравий тартибсизликлардан иборат.

Аҳолининг асосий турмуш тарзини таъминлаб берувчи маълум бир даражадаги сифат кўрсаткичини қўллаб қувватлаш бўйича муаммолар ҳам кам эмас. Таббий газ, электр энергияси, узлуксиз иссиқлик энергияси, тозалани сақлаш аҳоли турмуш фаровонлигига таъсир қилади ва жамиятни доимий яшаш ёки вақтинча яшаш жойларининг тараққий этган меъёрларда бўлишини

таъминлайди. Биргина бозор регуляторлари ёрдамида бир қатор ташкилий эҳтиёжларнинг оптимал қондирилишини таъминлаш мумкин эмас, уларнинг ҳаракати давлат ва иқтисодий институтлар томонидан уларнинг воситалари билан йўлга қўйилади, тўлдирилади ва тартибга солинади.

Бу омиллар уй-жой коммунал хўжалиги ишлаб чиқаришининг иқтисодий натижаларини соф бозор стандартлари билан баҳолашнинг институционал чеклашларининг аниқ императивлигини ташкил этади. Ушбу баҳолаш нафақат технологик, балки ташкилий компонентларни ҳам мажбурий ҳисобга олган ҳолда амалга оширилиши керак. Бундан ташқари, уй - жой коммунал хўжалиги саноати маҳсулотлари-аҳолига ҳаётни қўллаб-қувватловчи хизматлар-истеъмол эластиклиги паст бўлган товарлар ҳисобланади.

Уй-жой-коммунал хўжалиги соҳасидаги тариф сиёсатини белгилашда ҳам бу факт мажбурий ҳисобга олиниши шарт.

Ўзбекистон Республикаси уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги ҳузуридаги “Кўп хонадонли уй-жой фондидан фойдаланишни назорат қилиш инспекцияси” маълумотларига кўра, 2018-йил декабр ҳолатига кўра 34584 та ККУ да жами 1197318 та хонадон мавжуд бўлиб, уларда расмий маълумотлар бўйича 4227358 нафар аҳоли истиқомат қилади[2]. Бу республика аҳолисининг 13% ини ташкил қилади. Улар жами 5972 та ХУЖМШ га бириктирилган, ХУЖМШ га бириктирилмаган уйлар сони жами 1135 тани ташкил этади. Демак, республикада мавжуд ККУ нинг ҳар бир хонадонига 3,53 нафар одам тўғри келади.

Айни пайтда, Ўзбекистонда ва унинг ҳудудларида уй-жой коммунал хизматлар чуқур таркибий ўзгаришлар мавжуд. Унинг реформацияси 1992-йилдан бошланган. Лекин узоқ вақт давомида у фақат нархлар ва хизматлар учун тарифларни ошириш учун қисқартирилди.

Айни пайтда, Ўзбекистонда ва унинг ҳудудларида уй-жой коммунал хизматлари соҳаси, 2017 йил 18 апрелдаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш тизимини бошқаришни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПФ-5017 - сонли Фармони асосан ташкил этилган Ўзбекистон Республикаси Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги томонидан қуйидаги асосий вазифалари ва фаолият йўналишлари орқали амалга оширилади[1]:

-уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш соҳасида ягона давлат сиёсатини юритиш ва тармоқлараро мувофиқлаштиришни амалга ошириш;

-кўп хонадонли арзон уйлар қурилиши бўйича давлат дастурлари амалга оширилишини таъминлаш, кўп хонадонли арзон уйлар, сув таъминоти, канализация, иссиқлик таъминоти объектлари қурилиши бўйича буюртмачи функцияларини амалга ошириш, эски ва авария ҳолатидаги уй-жойлар бузилишини ташкиллаштириш;

-кўп хонадонли уйларнинг техник ҳолатини мониторинг қилиш, шу жумладан, кўп хонадонли уй-жой фондини мукамал ва жорий таъмирлаш ишларини ташкил қилиш;

-хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатлари фаолиятини мувофиқлаштириш, кўп хонадонли уй-жой фондини сақлаш, улардан фойдаланиш ва эксплуатация харажатларини аниқлаш бўйича талабларга, кўп хонадонли уйларни техник эксплуатация қилиш қоидалари ва нормаларига, кўп хонадонли уйларга туташ ҳудудларнинг санитария нормалари, қоидалари ва гигиена нормативларига мувофиқ ҳолда сақланишига риоя этилиши устидан назоратни амалга ошириш;

-сув таъминоти ва канализация объектлари, иссиқлик таъминоти тизимлари, аҳоли пунктларини ривожлантириш схемалари ва бош режалари билан боғлаган ҳолда ривожлантириш,

модернизация ва реконструкция қилиш дастурларини ишлаб чиқиш ҳамда уларнинг сифатли бажарилишини ташкиллаштириш, мазкур соҳа ташкилотлари фаолиятини мувофиқлаштириш ва бошқарувини таъминлаш;

-уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш тизимига ресурс ва энергия тежайдиган технологиялар ҳамда ускуналарни татбиқ этиш, жумладан, уй-жой коммунал хўжалиги объектларини замонавий ҳисоблаш ўлчов асбоблари билан жиҳозлаш, қурилиш-монтаж ишлари таннархининг пасайишини таъминлайдиган замонавий ва сифатли қурилиш материаллари ҳамда буюмларини кенг қўллаш;

-уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш соҳасида норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштириш бўйича таклифлар тайёрлаш, ривожланган хорижий мамлакатларнинг илғор тажрибасини инobatга олган ҳолда уй-жой коммунал хизмат кўрсатишнинг замонавий шакл ва усулларини ишлаб чиқиш ҳамда жорий этиш;

-Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги билан келишилган ҳолда сув таъминоти, канализация, иссиқлик таъминоти бўйича кўрсатиладиган хизматлар тариф сиёсатини шакллантириш, уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш соҳаси ташкилотларининг иқтисодий барқарорлигини мустаҳкамлаш юзасидан комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш;

-уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш соҳаси учун кадрлар тайёрлаш бўйича таклифлар киритиш, ўқув амалиётларини чет элларда ўтказишни назарда тутган ҳолда кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини оширишни ташкил этиш, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари, дастурий маҳсулотлар, идоровий ахборот тизимлари ва маълумотлар базаси жорий этилишини назарда тутиш.

Муниципал корхоналарнинг ишлаб чиқариш таркибида сезиларли ўзгаришлар юз берди. Уларнинг сони 90-йиллар бошига нисбатан бир неча баробар ошиб, бошқарув компаниялар сони 268 та, ширкатлар сони 4187 та, кўп қаватли уйлар 38134 тани ташкил этади [3].

Коммунал хизматларининг бозор шароитларига умумий мослашишига қарамай, ҳозирги кунда давлат хизмати тизимининг ҳолати мақбул ва унинг ривожланиш даражаси етарли эмас. Вилоятлар миқёсида давлат хизматлари тизимида қатор мураккаб ташкилий-иқтисодий муаммолар мавжуд. Республика ҳудудларида соҳадаги ўзгаришлар ўзига хос хусусиятларини ўрганиш натажасида қуйидагилар аниқланди. Бозор инфратузилмаси ривожланган истикболли вилоятларда, кирим маблағлари мавжуд муниципал субъектлар учун субсидия олиш имконияти бор, бунда келиб тушган маблағларни ўз-ўзини молиялаштиришга ўтказилиши керак.

Хулоса ва таклифлар

Иқтисодий салоҳияти паст ва қийин ташкилий вазиятли ҳудудлар уй-жой-коммунал хизмат кўрсатиш соҳасинининг асосий истеъмолчилари (аҳоли) тўлов қобилияти паст бўлган шароитда ҳам тезроқ суръатларда ўз-ўзини молиялаштиришга ўтказиш керак.

Иқтисодий салоҳияти паст ҳудудларда қийин ташкилий вазиятга эга бўлиб, улар уй-жой коммунал хўжалиги соҳасини асосий истеъмолчининг тўлов қобилияти паст бўлган шароитда ҳам тезроқ суръатларда ўз-ўзини молиялаштиришга ўтказишлишига мажбур.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 16-сон, 267-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 27.11.2019 й., 06/19/5883/4074-сон; 26.09.2020 й., 06/20/6074/1322-сон; 07.04.2021 й., 06/21/6200/0310-сон; Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 30.04.2021 й., 06/21/6218/0398-

- сон. <https://lex.uz/docs/3170224>
2. Ўзбекистон Республикаси уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги ҳузуридаги “Кўп хонадонли уй-жой фондидан фойдаланишни назорат қилиш инспекцияси” маълумоти. Тошкент, 2021 й, апрель.
 3. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг расмий веб-сайти очик маълумотлар бўлими.
 4. Аминов Ф.Б. (2022). НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ КООПЕРАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. Экономика и социум, (10-1 (101)), 232-237.
 5. Аминов, Ф. Б. (2022). УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.
 6. Эгамбердиева, С. Р. (2021). ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАР ЖАРАЁНИДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР ҲИСОБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ. Экономика и финансы (Узбекистан), (4 (140)), 42-47.
 7. Эгамбердиева, С. Р. МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИГА ЎТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ.« ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТ: МУАММО, ТАҲЛИЛ ВА РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ» Халқаро илмий-амалий анжуман илмий мақолалар тўплами 20-21 май 2021 й, 460.
 8. Jumayeva, G. J. R., & qizi Sulstonova, M. O. (2022, December). FERMER XO ‘JALIKLARINING MOLIVAVIY NATIJALARGA TA’SIR QILUVCHI OMILLARNI HISOBLASH YO ‘LLARI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 18, pp. 127-130).
 9. Tursunov, I., Jumayeva, G., & Ostanov, K. (2017). Features of innovation development of the economy Uzbekistan. In *International conference on scientific development in North America* (pp. 43-49).
 10. Равшанов А. Д. Абдисалом Дусиёрович, Хасанов Шамсиддин Хафизович, & Алимханова Нигора Алимхановна (2018). Қишлоқ хўжалигини инвестицион-инновацион ривожлантириш имкониятлари ва истиқболлари. Экономика и финансы (Узбекистан), (11), 9-14.
 11. Murodova, N. U., Temirova, F. S., Alimkhanova, N. A., Dostova, M. K., & Azimova, K. E. IMPROVING THE CALCULATION OF INVENTORIES OF GOODS IN ACCOUNTING.
 12. Эргашева, Н. (2022). ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ КОРХОНАЛАРИДА ҲИСОБ СИЁСАТИНИНГ ТАШКИЛИЙ-УСЛУБИЙ ТАЪМИНОТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. *Innovatsion texnologiyalar*, 1(04), 108-111.
 13. Azimova, N. E. (2022). ISSUES OF DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE WITH THE HELP OF FOREIGN INVESTMENTS. *Gospodarka i Innowacje.*, 29, 183-188.
 14. Эгамбердиевна, А. Ҳ. (2021). ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ЭТИШДА ҲУҚУҚИЙ ВА ИНСТИТУЦИОНАЛ АСОСЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ. *Журнал Инновации в Экономике*, 4(5).
 15. Azimova, N. E. (2022). INCREASING INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF REGIONS. *Gospodarka i Innowacje.*, 29, 178-182.
 16. Azimova, N. E. (2022). ISSUES OF DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE WITH THE HELP OF FOREIGN INVESTMENTS. *Gospodarka i Innowacje.*, 29, 183-188.

17. Музаффарова, К. З. (2021). МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИГА ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ЭТИШ ҲОЛАТИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ. *Архив научных исследований*, 1(1).
18. Музаффарова, К. З. (2019). Роль иностранных инвестиций в развитии национальной экономики Узбекистана. *Экономика и предпринимательство*, (1), 411-414.
19. NORMAMATOVICH, K. O., EGAMBERDIYEVNA, A. K., & HAKIMOVICH, V. K. Creating a Favorable Environment for Attracting Foreign Investment and Strengthening Its Legal Framework. *JournalNX*, 6(05), 53-56.
20. Khakimovich, V. K. . (2022). Development of Private Capital Financial Statement Audit Methodology in Accordance with International Standards. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, 4, 299–303.
21. Farmanov , J. Z., Rimboeva , N. X. qizi, & Rimbayeva , G. X. qizi. (2023). QISHLOQ XO‘JALIGINI RAQAMLASHTIRISHDA HORIJ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH. *GOLDEN BRAIN*, 1(1), 231–236. Retrieved from
22. Farmanov J. UKRAINIAN EXPERIENCE IN DEVELOPING THE BEEKEEPING NETWORK IN OUR COUNTRY //European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2022. – Т. 2. – №. 09. – С. 66-69.
23. Ochilov, A. O., Ostonov, E., Shodiev, B. T., Ergashev, T. S., & Khakkulov, F. F. (2022). Modern Approaches To Management Of Training Of Highly Qualified Personnel In The New Uzbekistan Higher Education System. *Journal of Positive School Psychology*, 6(10), 2432-2442.
24. Шодиев Б.Т. ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПАСТБИЩ // Экономика и социум. 2022. №10-1 (101). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prioritetnye-napravleniya-effektivnogo-ispolzovaniya-pastbisich> (дата обращения: 28.02.2023).
25. Бердиев, А. Х., & Расулов, Х. К. (2020). Туризм-перспективный сектор экономики Узбекистана. *Economics*, (2 (45)), 14-18.
26. Nakimovich, V. A. (2021). Prospects for Innovative Agricultural Development. *Academic Journal of Digital Economics and Stability*, 350-356.
27. Туробов, Ш. А. (2021). ҚИШЛОҚ УЙ ХЎЖАЛИКЛАРИДА АЁЛЛАР МЕҲНАТИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ. *Журнал Инновации в Экономике*, 4(5).
28. Turobov, S. A., & Faxriddinov, B. F. (2021). DEVELOPMENT OF HOME-ENTREPRENEURSHIP-GUARANTEE OF AGRICULTURE STRATEGY. *International journal of trends in marketing management*, 9(1).
29. Усанов, А., & Раҳмонкул, Д. (2019). Ўзбекистон иқтисодий ривожланишида камерал назоратнинг тутган ўрни. *Экономика и финансы (Узбекистан)*, (11), 55-60.
30. Джалилов, Р. (2023). ҚЎШИЛГАН ҚИЙМАТ СОЛИҒИ БЎЙИЧА ИМТИЁЗЛАР ҲИСОБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. *Economics and education*, 24(2), 272-278.
31. Iskandarovich, R. R. (2022). QISHLOQ XO ‘JALIGIDA AGROKLAsterLARINI BARPO ETISHNING HORIJ TAJRIBALARI. *Gospodarka i Innowacje.*, 24, 390-394.
32. Рашидов, Р. И., & Муртазаев, Н. Р. (2020). DIRECTIONS OF INNOVATIVE AGRICULTURAL DEVELOPMENT. *ЖУРНАЛ АГРО ПРОЦЕССИНГ*, 2(7).

33. TUYGUNOVICH, A. A., OGLI, S. O. A., & QIZI, K. Z. K. Problems of Improving Stock Market Trading Mechanisms in Uzbekistan. *JournalNX*, 6(07), 330-334.
34. Aliqulova, A. (2020). ANALYSIS OF THE ACTIVITIES OF SECURITIES OF COMMERCIAL BANKS AT THE RSE "TASHKENT". *International Finance and Accounting*, 2020(1), 13.
35. Маматов, А. А., & Хуррамов, А. Ф. (2017). Иностраннные инвестиции как фактор экономического роста Республики Узбекистан. *Экономика и предпринимательство*, (10-2), 98-101.
36. Хуррамов, А. (2012). О монографии ИС Абдулаева «ПРОГНОЗИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА». *ва молия Экономика*, 50.
37. Хуррамов, А. Ф. (1993). Арендные отношения и пути их совершенствования в условиях перехода к рыночной экономике (на примере хлопководческих совхозов).
38. Узоков, Н., Хушмурадов, О. Х., & Бабаева, Л. (2014). РОЛЬ ИНВЕСТИЦИИ В МОДЕРНИЗАЦИИ И РАЗВИТИИ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ. In *ФЕНОМЕН РЫНОЧНОГО ХОЗЯЙСТВА: ОТ ИСТОКОВ ДО НАШИХ ДНЕЙ* (pp. 376-378).
39. Oman, X., & Alisherovich, T. S. (2022). THE ROLE AND IMPORTANCE OF CLUSTERS IN THE AGRICULTURAL SECTOR. *Gospodarka i Innowacje.*, 29, 202-206.